

Nr 174.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående vissa ändringar i gällande föreskrifter i fråga om upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen m. m.; given Stockholms slott den 14 mars 1913.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen besluta,

dels att de föreskrifter, som av 1909 års Riksdag meddelats att lända till efter rättelse vid upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, må, i den mån samma föreskrifter återfinnas i 8 och 19 mom. av Kungl. Maj:ts i ämnet utfärdade nådiga kungörelse den 18 juni 1909, erhålla följande ändrade lydelse, att gälla från tid, som av Kungl. Maj:t bestämmes:

8. Lägenhetsinnehavaren skall vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig avgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3.6 för hundra av dels det kapitalvärde lägenheten anses äga vid tiden för upplåtelsen, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej må sättas högre än till 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, dels ock den odlingshjälp, som, på sätt nedan sägs, kommer att utgå till lägenhetsinnehavaren.

Innehavare av lägenhet, för vilken enligt tidigare bestämmelser den årliga avgiften beräknats jämväl med hänsyn till den rätt till byggnadsvirke, varom nedan förmåles, skall för framtiden erhålla den nedsättning i avgiftsbeloppet, som motsvarar räntan, beräknad efter 3.6 för hundra, å värdet av byggnadsvirket.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 1 saml. 126 häft. (Nr 174.) 1

19. Innehavare av skogstorp, som väl hävdad detsamma, skall äga att vid utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på arrende under femtio år med rätt att tillgodonjuta enligt föregående upplåtelse möjligen återstående frihetsår.

Har innehavare av skogstorp erhållit torpet på arrende under femtio år, skall han äga rätt att av allmänna medel erhålla — utöver honom jämlikt äldre bestämmelser tillkommande statsbidrag å femhundra kronor — ytterligare tvåhundra-femtio kronor eller sålunda tillhopa sjuhundra-femtio kronor. Av sistnämnda belopp skall, i den mån detsamma icke redan uppburits, utbetalas tredjedelen, då torpets uthusbyggnad är färdig och godkänd, tredjedelen, då manbyggnaden är färdig och godkänd, samt återstoden, då minst en hektar jord, som vid tiden för innehavarens tillträde varit ouppodlad, är bruten och försvarligt hävdad såsom åker.

Beträffande arrende, som i detta mom. avses, skola i övrigt uti tillämpliga delar lända till efterrättelse de bestämmelser, som i denna kungörelse meddelats angående odlingslägenheter; ägande domänstyrelsen att i fråga om upplåtelsevillkoren föreskriva erforderliga jämkningar;

dels ock att innehavare av skogstorp, vilken ej erhållit torpet på arrende, skall äga att av honom tillkommande statsbidrag å femhundra kronor uppbära hälften, då torpets uthusbyggnad är färdig och godkänd, samt återstoden, då manbyggnaden är färdig och godkänd.

Till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Alfred Petersson.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stock-
holms slott den 14 mars 1913.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Vidare anförde departementschefen, statsrådet Petersson.

Redan förut i dag har jag meddelat, att de jämlikt nådigt bemyndigande den 20 januari 1911 för utredande av egnahemsfrågan tillkallade sakkunniga — godsägaren friherre M. Ramel, nuvarande överdirektören W. Flach, sekreteraren hos Östergötlands läns hushållnings-sällskap M. V. Heyman, sekreteraren hos Norrbottens läns hushållnings-sällskap fil. doktorn P. Hellström samt fil. doktorn A. Molin — med skriftelse den 31 december 1912 överlämnat den del av sitt betänkande, som avser upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar ävensom upplåtande av lägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. Den förra frågan har jag förut i dag underställt Kungl. Maj:ts prövning. Jag övergår nu till frågan om upplåtande av lägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen.

Historik.

Redan vid 1887 års Riksdag framfördes motionsvis ett förslag om upplåtande åt enskilda till odling av därtill dugliga områden å den kronan vid avvitringen förbehållna mark inom Västerbottens och Norrbottens läns kustland samt inom lappmarkerna nedom odlingsgränsen. Motionen blev emellertid av Riksdagen avslagen med den motivering, att upplåtande av nybyggen å kronoparkerna i den omfattning motionen avsåge icke vore förenligt med kronoparkernas ändamål. Vid 1888 års Riksdag väcktes i både Första och Andra kammaren motioner i samma ämne. I dessa framhölls, att å kronoparkerna funnes stora odlingslägenheter, vilkas rätta tillgodogörande emellertid försvårdades eller rent av omöjliggjordes på grund av gällande bestämmelser om kronoparkernas förvaltning. Hos den lösa befolkning, som i Norrland hämtade sitt uppehälle från skogsarbete och timmerflotning, funnes dock stark åtrå att förskaffa sig eget hem och bliva bofast, och då det även för det allmänna vore en fördel att å kronoparkerna erhålla en bofast stam av skogsarbetare, vilka kunde användas för skogens bevakning och skogsarbetens utförande, syntes alla skäl tala för, att åtgärder för åstadkommande av bosättning på kronoparkerna borde vidtagas. Med anledning härav hemställde vederbörande motionärer, att Riksdagen måtte taga i övervägande, huruvida det icke skulle vara med statens fördel överensstämmande att å kronoparkerna i Norrland få till stånd bosättningar genom upplåtande av odlingsmark och anvisande av lämpliga byggnadsplatser.

Statsutskottet, till vilket motionerna remitterades, förklarade i sitt utlåtande, att motionärernas syftemål vore förtjänt av den största uppmärksamhet, men ifrågasatte, huruvida icke, förutom i Norrland, även inom andra delar av landet, särskilt inom Kopparbergs län, kronoparker kunde finnas, å vilka sådana upplåtelser som de föreslagna lämpligen kunde äga rum. Utskottet hemställde på grund härav, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning i ämnet, vilket även blev Riksdagens beslut.

I utlåtande, som infordrades med anledning av berörda beslut, ställde sig domänstyrelsen i huvudsak avvisande mot ifrågavarande förslag. Upplåtande av lägenheter med åborätt ansåge styrelsen ur synpunkten av kronoparkernas bästa skötsel icke böra förekomma. Däremot vore å kronoparkerna belägna odlings- och ängslägenheter i många fall ägnade för anläggning av arbetartorp, men sådana lägenheter vore redan i ganska stor utsträckning tagna i bruk. Tillgången på odlingslägenheter vore för övrigt ganska ringa utom i Norrbottens län. Härtill komme, att erfarenheten av redan medgivna torpupplåtelser icke vore tillfredsställande,

i det att endast ett fåtal lägenheter visat sig mäktiga utveckling och förkovran. Domänstyrelsen hemställde därför, att Riksdagens ifrågasvarande framställning icke måtte föranleda till någon annan åtgärd, än att styrelsen måtte bemyndigas att i orter, där sådant för kronoparks vård och bevakning funnes gagneligt, på vissa av styrelsen närmare angivna villkor upplåta på bestämd tid, högst 20 år, till skogstorp tjänliga, å kronopark befintliga lägenheter.

Vid 1891 års Riksdag framlade Kungl. Maj:t i föreliggande ämne en proposition, vari föreslogs, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjänliga lägenheter skulle, där sådant funnes vara gagneligt för kronoparkens vård och bevakning, få av domänstyrelsen på viss bestämd tid, ej överstigande 20 år, upplåtas till odling och bebyggande åt personer, som ägde god frejd samt vore fullt arbetsföra och i övrigt lämpliga. Enligt berörda förslag skulle torparen vara berättigad att utan avgift från kronoparken erhålla virke till åbyggnader och hägnader samt till övrigt husbehov ävensom vedbrand av vindfälld och torr skog. Under första upplåtelse tiden eller de så kallade frihetsåren skulle torparen få utan avgäld bruka torpet samt jämväl åtnjuta frihet från utlagor och onera mot skyldighet dels att uppodla och bebygga lägenheten, dels att inom anvisat område av kronoparken utöva tillsyn och bevakning, dels ock att på tillsägelse och mot ersättning utgöra å kronoparken erforderliga arbeten. Sedan av domänstyrelsen föreskrivna byggnader blivit å torpet uppförda och godkända, skulle torparen få av statsmedel uppbära ett kontant belopp av 500 kronor mot skyldighet för honom att, i händelse han bleve från lägenheten skild, avstå densamma utan anspråk på ersättning för å lägenheten nedlagt byggnads- och odlingsarbete. Efter frihetsårens slut skulle torpet genom domänstyrelsens försorg, i förhållande till detsammans storlek och beskaffenhet, åsättas viss årlig avgäld att utgöras medelst dagsverken å kronoparken. Torpare, som funnes hava väl uppodlat och bebyggt torpet, skulle efter frihetsårens slut äga företrädesrätt att mot fastställd avgäld erhålla förnyad upplåtelse å torpet. Därest torparen dött eller vore oförmögen att behålla torpet, skulle hans barn och arvingar, om de vore härför lämpliga, äga rätt att övertaga torpet eller, om de icke kunde eller ville detta, överlåta torpet på annan person, som av domänstyrelsen godkändes. Torpare, som gjort sig skyldig till skogsåverkan eller ovarsamt handhavande av eld eller företagit sig annat, som väsentligen strede mot lag eller allmän ordning, eller underlåtit att fullgöra sina skyldigheter eller att ställa sig givna föreskrifter till efterrättelse,

skulle kunna, efter prövning av domänstyrelsen, uppsägas till avflyttning från torpet.

Kungl. Maj:ts ovannämnda proposition blev av Riksdagen bifallen.

De bestämmelser, som sålunda antogos, finnas återgivna i nådiga brevet till domänstyrelsen den 29 maj 1891 angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker i Norrbottens län.

Vid 1904 års Riksdag antogos på förslag av Kungl. Maj:t delvis nya bestämmelser att gälla för dylika upplåtelser. Sålunda stadgades, dels att den avgäld, som efter frihetsårens slut skulle åsättas torpen, skulle bestämmas icke i dagsverken utan i penningar med rätt för torparen att, om han så önskade, i avräkning på avgälden utgöra dagsverken på kronoparken, dels ock att bestämmelsen om skyldighet för torparen att inom anvisat område av kronoparken utöva tillsyn och bevakning ävensom att på tillsägelse utföra erforderliga arbeten å kronoparken skulle utgå. Därjämte utsträcktes upplåtandet av skogstorp till Västerbottens län.

Med anledning av vad sålunda beslutats, utfärdades den 27 maj 1904 kungörelse angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län.

Redan vid 1909 års Riksdag beslöts emellertid på framställning av Kungl. Maj:t, att upplåtande av lägenheter enligt nyssnämnda kungörelse icke vidare skulle äga rum. I stället antogs en ny form av upplåtelser enligt de ännu gällande villkor och bestämmelser, som återfinnas i kungörelsen den 18 juni 1909 angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. Enligt denna kungörelse upplåtes lägenhet för en tid av 50 år, under de första 15 åren avgiftsfritt och därefter mot en årlig avgift, som bestämmes vid upplåtelsen och beräknas till 3.6 procent av lägenhetens värde. Detta värde erhålles genom att till värdet av lägenheten i ouppodlat och obebyggt skick lägga dels värdet av det för lägenhetens bebyggande utsynade byggnadsvirket, dels ock det kontanta byggnads- och odlingsbidraget. Sistnämnda bidrag är fastställt till 750 kronor, varav 250 kronor utbetalas, då uthusbyggnaden är färdig och godkänd, 250 kronor, då manbyggnaden är färdig och godkänd, samt 250 kronor, då minst en hektar odlingsmark är bruten och försvarligt hävdad såsom åker. I övrigt äro upplåtelsevillkoren ungefär desamma som enligt 1904 års kungörelse.

Antalet skogstorp och odlingslägenheter.

Antalet *skogstorp*, upplåtna enligt nådiga brevet den 29 maj 1891 och enligt kungörelsen den 27 maj 1904, utgjorde vid 1911 års slut

867. Dessa torp äro fördelade på de olika överjägmästartistrikten på följande sätt:

Luleå distrikt.....	162
Skellefteå »	375
Umeå »	309
Mellersta Norrlands distrikt.....	21

Summa 867.

Av omförmälda 867 torp hade vid utgången av år 1911 449 torp ännu ej fullgjort den föreskrivna byggnads- och odlingsskyldigheten. 343 torp hade fullgjort sådan skyldighet, men åtnjoto ännu frihetsår och 68 torp hade börjat erlægga den årliga avgälden. Återstående 7 torp voro åbolediga.

Kungörelsen den 18 juni 1909 angående upplåtande av *odlingslägenheter* har tillämpats så kort tid, att ännu endast ett mindre antal dylika lägenheter hunnit upplåtas. Deras antal utgjorde vid 1909 års slut 3, vid 1910 års slut 73 och vid 1911 års slut 249. Sistnämnda lägenheter äro på följande sätt fördelade på de olika överjägmästartistrikten:

Luleå distrikt.....	29
Skellefteå »	22
Umeå »	141
Mellersta Norrlands distrikt.....	53
Gävle-Dala distrikt	4

Summa 249.

Av omförmälda 249 odlingslägenheter äro 3 f. d. skogstorp, vilka vid frihetsårens utgång på innehavarnas begäran upplåtits som odlingslägenheter. Dessa tre lägenheter erlægga sammanlagt en årlig avgäld av 148 kronor. Övriga lägenheter äro enligt gällande bestämmelser skyldiga att först från och med sextonde året erlægga avgäld.

De genom kungörelsen den 18 juni 1909 utfärdade bestämmelserna angående odlingslägenheter upplåtande hava i vissa avseenden visat sig mindre tillfredsställande. Såväl inom som utom Riksdagen hava också förslag framkommit om vidtagande av förändringar beträffande ej mindre sättet för sådana lägenheter upplåtande än även de allmänna upplåtelsevillkoren.

Sättet för odlingslägenheter upplåtande har år 1912 genom i Första och Andra kammaren väckta, likalydande motioner gjorts till

Framställningar om ändringar i nu gällande bestämmelser.

föremål för Riksdagens prövning. I dessa motioner kritiserades det nuvarande förfarings sättet vid upplåtande av odlingslägenheter och hemställdes, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning om vidtagande av effektiva åtgärder för att underlätta jordupplåtelse för egna hem å kronomark i Norrland.

Av den utredning, som i Riksdagen ägnades denna fråga dels i vederbörande utskott och dels i en av domänstyrelsen till Andra kammarrens fjärde tillfälliga utskott överlämnad skrivelse av den 22 februari 1912, framgingo vissa allmänna önskemål angående förändringar i de nuvarande bestämmelserna i ämnet.

Domänstyrelsen uttalade i sin nämnda skrivelse önskvärdheten av, att de skogstorp, som ännu icke fullgjort sin odlings- och nybyggnadsskyldighet och sålunda ännu icke uppburit dem tillkommande odlingshjälp eller 500 kronor, måtte få berörda belopp utbetalt i två poster att utgå på så sätt, att hälften erhöles, då lägenhetens uthusbyggnad vore färdig och godkänd, och den andra hälften, då manbyggnaden vore färdig och godkänd.

Beträffande odlingslägenheterna anmärkte domänstyrelsen, att den årliga avgäld, som lägenhetsägaren enligt kungörelsen den 18 juni 1909 vore skyldig att erlägga, befunnits komma att uppgå till belopp av sådan storlek, att lägenhetsinnehavaren icke utan stor svårighet skulle kunna utgöra samma avgäld, varför styrelsen ansåge, att ändring härutinnan borde ske.

Vederbörande utskott ifrågasatte, i syfte att underlätta ifrågavarande upplåtelse och minska den tidsutdräkt, som nu vore förenad med upplåtelse, att skogstjänstemännen skulle vid lämpliga tillfällen undersöka och kartlägga större sammanhängande, till odling dugliga områden i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled samt å dessa områden på en gång utstaka flera lägenheter av för ändamålet lämplig storlek, allt under förutsättning att hinder från skogsvårdssynpunkt icke förefunnes för upplåtande av lägenheterna. Därjämte borde i samband med andra förrättningar kunna å kronoskogarna utstakas jämväl en eller annan lägenhet, som icke vore belägen vid odlad bygd eller kommunikationsled, därest upplåtande av lägenheten kunde anses vara för skogens vård och bevakning gagneligt. Avsevärd tidsbesparing borde enligt utskottets uppfattning kunna åtminstone i vissa fall vinnas vid handläggning av inkomna ansökningar, därest beskrivning och utstakning då redan skett av lägenheter, bland vilka vederbörande sökande kunde välja.

I enlighet med utskottets hemställan anhöll ock Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 maj 1912, att Kungl. Maj:t måtte taga

under övervägande, huruvida icke åtgärder i av utskottet antydd riktning kunde vidtagas för underlättande av jordupplåtelse av här ifrågakvarande slag.

Med anledning av denna Riksdagens skrivelse har Kungl. Maj:t i skrivelse till domänstyrelsen den 4 oktober 1912 anbefallt styrelsen att vidtaga åtgärder i syfte att vederbörande skogstjänstemän skulle, i den mån deras tid därtill lämnade tillfälle, undersöka och, där så finnes lämpligt, kartlägga *ej mindre* sådana större sammanhängande, till odling dugliga områden å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, som vore belägna i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled, därvid områdena jämväl borde genom utstakning provisionellt fördelas i odlingslägenheter av lämplig storlek, allt under förutsättning att hinder från skogsvårdens synpunkt icke förefunnas för upplåtande av lägenheterna, *än även* sådana å berörda kronomarker belägna områden, vilka, utan att vara belägna vid odlad bygd eller kommunikationsled, vore tjänliga till odling och vilkas upplåtande kunde anses vara gagneligt för skogens vård och bevakning. Vad sålunda föreskrivits skulle dock icke utgöra hinder för användande av dittills brukliga förfaringssätt vid upplåtande av odlingslägenheter.

Redan förut hade den 23 november 1910 från jägmästaren i Norra Lycksele revir F. von Sydow ingivits en underdånig framställning, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen, dels att skogstorpäre, som antagits på grund av nådiga brevet den 29 maj 1891 eller kungörelsen den 27 maj 1904, skulle, utan avvaktan på frihetsårens utgång, äga att omedelbart efter utgången av löpande fardagsår erhålla sitt torp på arrende under 50 år och i övrigt i tillämpliga delar på samma villkor, som innehavare av odlingslägenheter enligt kungörelsen den 18 juni 1909, dels ock att skogstorpäre skulle, utan att behöva ingå på i övrigt ändrade villkor, äga att av allmänna medel uppbära odlingshjälp till samma belopp och efter fullgörande av enahanda byggnads- och odlingskyldighet, som stadgats i fråga om odlingslägenheter.

I sitt med anledning av denna skrivelse avgivna utlåtande av den 13 juni 1911 framhöll domänstyrelsen, att beträffande den avgäld, som skulle för upplåten lägenhet utgå efter frihetsårens utgång, de äldre bestämmelserna syntes vara för innehavarna avsevärt förmånligare än de, som innehölls i 1909 års kungörelse. Enligt såväl 1891 som 1904 års stadganden skulle den avgäld, som efter frihetsårens utgång borde åsättas torpet, bestämmas i förhållande till dess storlek och beskaffenhet. Vid avgiftens fastställande hade alltså endast tagits hänsyn till det upp-

låtna områdets storlek, den odlingsbara markens godhet samt i någon mån torpets läge, varemot varken det erhållna statsbidraget eller värdet av det kostnadsfritt bekomna, till byggnaders uppförande använda virket haft något direkt inflytande på avgäldens storlek. Med hänsyn till dessa förhållanden hade den årliga avgäld, som efter första upplåtelse tidens utgång åsatts torpet, i allmänhet bestämts till allenast 15 à 20 kronor, någon gång även därunder. Domänstyrelsen hade dessutom ansett sig oförhindrad att vid upplåtandet av det till sina gränser bestämda och å marken utmärkta området medgiva, att i upplåtelseavtalet finge ingå jämväl vissa, å torpet omgivande kronopark belägna, odisponerade slättermyrar och bäckröjningar. Under det att skogstorparna sålunda erhållit hjälp av statsmakterna dels med ett kontant bidrag av 500 kronor, dels ock med kostnadsfritt byggnadsvirke, allt utan återbetalningsskyldighet, vore däremot det bidrag, som av statsmedel lämnades åt lägenhetsinnehavare jämlikt 1909 års kungörelse, nämligen 750 kronor i kontanta medel samt kostnadsfritt husbyggnadsvirke, att betrakta allenast såsom ett visserligen ouppsägbart lån, varå emottagaren hade att till statsverket erlægga ränta, ehuru sådan dock ej komme att utgå förrän från och med det sextonde besittningsåret. I följd härav hade det — oaktat domänstyrelsen sökt tillse, att markvärdet och värdet på husbyggnadsvirket beräknades så lågt som möjligt — ej kunnat undvikas, att de arrendeavgifter, som efter sextonde året skulle erläggas av innehavare av odlingslägenheter, komme att uppgå till i allmänhet mellan 50 och 60 kronor, ofta omkring sistnämnda belopp.

Därest, på sätt jägmästaren von Sydow syntes hava avsett, alla skogstorpäre, som önskade erhålla 50-åriga kontrakt, skulle äga rätt att utfå det i 1909 års kungörelse omnämnda bidraget av 750 kronor, således, där 500-kronorsbidraget redan bekommit, ett fyllnadsbidrag av 250 kronor, framställde sig till besvarande den frågan, till vem detta fyllnadsbidrag skulle utgivas. I många fall hade nämligen skogstorpen överlåtits från den förste innehavaren till annan person, vilken senare ersatt den förre för det arbete denne utgjort, varvid ersättningens storlek beräknats med hänsyn till att statsanslag å 500 kronor antingen redan bekommit eller ock varit att förvänta. Skulle fyllnadsbidraget, 250 kronor, utgå till nuvarande skogstorpären, hade måhända denne bekommit torpet på skäliga villkor fullt färdigbyggt, och han skulle alltså komma att erhålla en uppmuntran i form av statsbidrag utan att hava i någon mån gjort skäl därför. Säkerligen skulle därför i många fall svårigheter uppstå att på ett rättvist sätt fördela det ifrågasatta fyllnadsbidraget.

För den händelse att, såsom i jägmästaren von Sydows skrivelse föreslagits, skogstorpäre skulle erhålla statsbidrag å 750 kronor att utgå på samma sätt som till innehavare av odlingslägenhet enligt 1909 års kungörelse, borde den årliga avgäld, som skogstorpären hade att utgiva efter frihetsårens utgång, beräknas med hänsyn till såväl undfångna kontanta bidrag som ock erhållet byggnadsvirke, enär han i annat fall komme i en avsevärt mera gynnad ställning än lägenhetsinnehavare, som erhållit upplåtelse enligt 1909 års kungörelse.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställde domänstyrelsen, att jägmästaren von Sydows underdåniga framställning icke måtte föranleda till annan åtgärd, än att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen, att det belopp av 500 kronor, som skogstorpäre ägde att av statsmedel uppbära, sedan han fullgjort honom åliggande byggnadsskyldighet, måtte få utgå med 250 kronor, då torpets uthusbyggnad vore färdig och godkänd, samt 250 kronor, då manbyggnaden vore färdig och godkänd.

Rörande det föreliggande ämnet hava de sakkunniga i sitt betänkande anført följande.

De sakkunniga.

Enär upplåtandet av odlingslägenheter å kronoparker i de sex nordligaste länen utgjorde ett ingalunda oviktigt led i statens verksamhet för åstadkommande av egna hem, hade de sakkunniga ansett sig böra vid fullgörande av sitt uppdrag taga även föreliggande fråga under övervägande. Under den resa i de nordligaste delarna av landet, vilken de sakkunniga företagit för att studera där rådande förhållanden, bade de sakkunniga ytterligare styrkts i sin övertygelse om vikten av, att upplåtandet av odlingslägenheter skedde på ett fullt ändamålsenligt sätt. De sakkunniga hade på grund härav ansett sig böra söka få de i det föregående omnämnda olägenheterna om möjligt avhjälpta och ville i detta syfte föreslå ej mindre vissa ändringar i bestämmelserna om odlingslägenheters upplåtande och om den årliga avgäldens fastställande, än även särskilda åtgärder för att bereda de enligt 1891 års nådiga brev och 1904 års kungörelse antagna skogstorpärna vissa lättnader och fördelar. Uppgörandet av dessa förslag hade delvis skett på grundvalen av de i det föregående refererade framställningarna.

Domänstyrelsens utlåtande med anledning av jägmästaren von Sydows underdåniga framställning, av vilket de sakkunniga redan vid behandlingen av föreliggande fråga under hand tagit del, hade sedermera remitterats till de sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det de sakkunniga meddelade uppdrag. De frågor, som

berördes i det remitterade utlåtandet, hade de sakkunniga jämväl i detta sammanhang upptagit till behandling.

Angående
sättet för
odlingslägen-
heters
upplåtande.

Det hitintills tillämpade sättet för upplåtande av odlingslägenheter enligt 1909 års kungörelse framginge av en utav domänstyrelsen utfärdad promemoria, enligt vilken i nämnda hänseende borde iakttagas följande:

Den, som önskade erhålla upplåtelse av en odlingslägenhet, skulle själv söka upp densamma. Till domänstyrelsen ställd ansökan om upplåtelsen borde jämte sökandens frejdbetyg före den 1 maj insändas till överjägmästaren i distriktet. Av överjägmästaren skulle ansökningen sändas till vederbörande jägmästare för avgivande av yttrande. Därest jägmästaren funne ansökningen avse sådan lägenhet, som enligt kungörelsen den 18 juni 1909 kunde bli föremål för upplåtelse skulle han verkställa undersökning i samband med övriga förrättningar i trakten. Därest ansökningen ej åtföljts av intyg av i jordbruk kunnig person angående det ifrågasatta områdets lämplighet för odling, skulle jägmästaren föranstalta om undersökning jämväl i detta avseende. Efter undersökningen skulle området kartläggas i skalan 1:4000 och utmärkas på marken genom rösen eller pålar. Därefter skulle jägmästaren till överjägmästaren insända till domänstyrelsen ställt yttrande i ärendet. Överjägmästaren hade därpå att översända handlingarna jämte eget utlåtande till domänstyrelsen. Domänstyrelsen avgjorde slutligen ärendet, varpå kontrakt upprättades med sökanden.

Genom den förut nämnda nådiga skrivelsen till domänstyrelsen den 4 oktober 1912 hade emellertid, för underlåtande av jordupplåtelse för odlingslägenheter, i fråga om sättet härför vidtagits den förändring, att vederbörande skogstjänstemän skulle, i den mån deras tid därtill lämnade tillfälle, undersöka och kartlägga till odling lämpliga områden samt genom utstakning preliminärt fördela dem i odlingslägenheter av lämplig storlek, under förutsättning likväl att hinder från skogsvårdssynpunkt icke mötte för lägenheternas upplåtande. De gamla bestämmelserna skulle dock allt fortfarande gälla vid sidan av det sålunda införda nya förfaringsättet.

Därest hädanefter undersökning och kartläggning av för odling lämpliga områden bleve verkställd i erforderlig utsträckning, skulle enligt de sakkunnigas mening otvivelaktigt några av de största olägenheter, som visat sig vidlåda det gamla tillvägagångssättet, bli undanröjda. Förut hade vid upplåtelse av ifrågavarande slag hela initiativet varit överlåtet på den enskilde, under det att från statens sida inga som helst förberedande åtgärder vidtagits för att underlätta dylika

upplåtelser. En person, som önskat erhålla en odlingslägenhet å kronans mark, hade följaktligen icke fått någon ledning eller anvisning, var sådan lägenhet kunnat erhållas. Och även om han genom i lantbruk kunnig person fått utrönt, att det av honom själv utsedda området vore från jordbrukssynpunkt lämpligt, hade han icke haft någon säkerhet för att dess upplåtande ej kunde nekas på den grund, att hinder mötte från skogsvårdssynpunkt, i följd varav den tid han tillsatt och de kostnader han nedlagt för att få området till sig upplåtet ej sällan offrats förgäves.

Däriigenom att vissa områden i förväg undersöktes och kartlades, skulle det emellertid för den, som önskade förskaffa sig en odlingslägenhet, bliva avsevärt lättare att erhålla en lämplig sådan, liksom det även för staten skulle bliva möjligt att leda koloniseringsverksamheten efter en enhetlig plan. Då prövningen av områdets lämplighet bleve utförd redan före ansökningens ingivande, skulle härigenom även uppkomma en avsevärd tidsvinst. Den kanske största olägenhet, som vidlådde det hittills följda förfaringssättet, vore just, att prövningen av inkomna ansökningar ofta vållade alltför stor tidsutdräkt.

De sakkunniga ansåge emellertid, dels att upplåtelseorna borde begränsas till på förhand vederbörligen undersökta och kartlagda odlingslägenheter, och dels att det i nädiga skrivelsen den 4 oktober 1912 gjorda åläggandet för domänstyrelsen att genom vederbörande skogstjänstemän vidtaga åtgärder för underlättande av jordupplåtelser lämpligen borde kompletteras med närmare föreskrifter angående det sätt, på vilket undersökningen skulle utföras och upplåtelseorna verkställas. Enligt de sakkunnigas åsikt borde vederbörande revirförvaltares befattning med undersökningarna begränsas till att med ledning av tillgängliga kartor och handlingar samt den kännedom, han ägde om reviret, upprätta en förteckning över de områden, som kunde antagas lämpa sig för upplåtande till odlingslägenheter. Dessa förteckningar från de olika reviren borde därefter insändas till vederbörande överjägmästare, som skulle äga att förordna om närmare undersökning av de föreslagna områdena med hänsyn till deras lämplighet för det avsedda ändamålet. Själva undersökningen borde enligt de sakkunnigas åsikt ej anförtros åt vederbörande revirförvaltare, enär dessa knappast torde disponera tillräcklig tid för ifrågavarande vid sidan om deras egentliga uppgift liggande arbeten, utan syntes undersökningen i stället böra verkställas av lämplig skogsstatstjänsteman (skogsingenjör eller assistent) med biträde antingen av jordbrukskonsulent, som kunde finnas anställd såsom biträde åt länets egnahemsnämnd, eller ock av annan jordbruks-

kunnig person, som av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott därtill utsåges.

Vid undersökningen borde lämpliga lägenheter avsättas, noggrant beskrivas och kartläggas i skalan 1:4000 samt till sina gränser å marken utmärkas på samma sätt, som i dylika fall för närvarande plägade ske. Varje lägenhet borde inom utstakade rågångar tilldelas ett område odlingsmark och tomtplats, vars storlek borde avpassas med hänsyn till tillgången på odlingsmark och densamma godhet.

De uppgjorda förslagen till odlingslägenheter, som vore avsedda att upplåtas i första hand, borde, efter granskning av överjägmästaren, sändas till domänstyrelsen, som skulle äga att pröva och fastställa berörda förslag, varefter förteckning över lägenheterna skulle lämnas dels till respektive revirförvaltare och dels till vederbörande jordförmedlingsbyrå, där förteckningarna jämte nödiga blanketter för ansökningar m. m. borde hållas tillgängliga för sökande av odlingslägenheter.

Odlingslägenhet, vars upplåtande sålunda medgivits av domänstyrelsen, borde sedermera överjägmästaren, efter prövning av sökandes kvalifikationer, äga rätt att upplåta.

Genom ovan angivna förfaringssätt skulle enligt de sakkunnigas mening ytterligare tidsbesparing tvivelsutan kunna göras, då ju varje särskild upplåtelse icke skulle behöva behandlas av domänstyrelsen, utan finge avgöras av vederbörande överjägmästare. Någon olägenhet däray, att prövningen av ansökningarna helt överlämnades till överjägmästaren, torde icke behöva befaras, därest domänstyrelsen, såsom de sakkunniga föreslagit, redan förut varit i tillfälle att pröva de på förhand uppgjorda förslagen till upplåtelser och bestämma de villkor, enligt vilka upplåtelse serna finge ske.

I sin ovan omnämnda promemoria hade domänstyrelsen framhållit, att den till odling lämpliga jordens areal i regel ej borde överstiga 6 hektar. Enligt de sakkunnigas åsikt vore dock denna begränsning något för snäv. Det syntes de sakkunniga vara av vikt, att åt odlingslägenheterna gäves sådan storlek, att innehavarna skulle i huvudsak kunna försörja sig därpå, samt att lägenheterna därjämte erbjöde möjligheter till framtida utvidgningar. Lämpligt vore därför att bestämma en något större maximiareal för den till odling avsedda jorden, exempelvis 8 hektar, där densamma utgjordes av fastmarksjord, och 15 hektar, där den utgjordes av myrjord. Byggnadsplats och odlingsmark borde läggas i ett skifte, men, där så av omständigheterna påfordrades, i flera skiften. I händelse odisponerade slättermyrar eller röjningsmarker för självväxande äng funnes i närheten, borde dessa, i den mån

de ej erfordrades för annat ändamål, i lämpliga lotter tilldelas odlingslägenheterna att av desammas innehavare tillsvidare nyttjas under frihetsåren.

Den avgäld, som efter de 15 frihetsårens utgång skulle betalas för odlingslägenhet, uppginge enligt kungörelsen den 18 juni 1909 till 3.6 procent av *dels* det kapitalvärde lägenheten ansåges äga ouppodlad och obebyggd med den rätt till byggnadsvirke, som nämnda kungörelse medgäve, och *dels* den odlingshjälp å 750 kronor, som utginge till lägenhetsinnehavaren.

Angående
sättet för den
årliga avgäl-
dens beräk-
nande.

I avgivet utlåtande med anledning av ovannämnda, av jägmästaren von Sydow gjorda framställning angående skogstorparna hade överjägmästaren i Luleå distrikt framhållit, att avgälden enligt 1909 års kungörelse ansetts vara alltför hög.

Jämväl överjägmästaren i Skellefteå distrikt hade i avgivet utlåtande meddelat, att arrendeavgiften enligt samma kungörelse syntes vara alltför högt tilltagen. På grund härav hade även skogstorparna mangrant förklarat sig hellre avstå från torpen än gå med på 50-årig upplåtelse i enlighet med ifrågavarande kungörelse. För de inom sistnämnda distrikt upplåtna odlingslägenheterna hade arrendeavgiften från och med det sextonde besittningsåret uppgått till i medeltal 57 kronor, vilken summa ansetts alltför hög med hänsyn till arrendatorernas i allmänhet mycket svaga ekonomiska ställning. I anledning härav hade överjägmästaren hemställt, att ändring i gällande bestämmelser måtte utverkas i syfte att i görligaste mån nedbringa arrendeavgiften.

Även överjägmästaren i Umeå distrikt hade i sitt utlåtande framhållit, att den högre arrendeavgift, som enligt kungörelsen den 18 juni 1909 skulle erläggas för odlingslägenhet, jämte en del andra förhållanden gjorde, att odlingslägenheterna för innehavarna tedde sig ogynnsammare än skogstorpen.

I överensstämmelse med dessa uttalanden hade även domänstyrelsen i sitt ovan refererade utlåtande med anledning av jägmästaren von Sydows framställning påpekat, att den enligt 1909 års kungörelse beräknade avgälden bleve så hög, att lägenhetsinnehavarna endast med största svårighet skulle kunna utgöra densamma, och att avgälden därför borde nedsättas.

Under sådana omständigheter syntes det de sakkunniga vara välbetänkt att redan nu föreslå ändrade bestämmelser beträffande sättet för beräkning av ifrågavarande avgäld.

Om man vid bedömandet av förevarande fråga ville till utgångspunkt taga kända förhållanden, kunde man utgå antingen från de för

skogstorp gällande bestämmelser eller ock från de grunder, vilka tillämpades vid bestämmande av köpeskillingen för de lägenheter, som enligt 1909 års Riksdags beslut skulle upplåtas på Alträskis kronopark i Norrbottens län.

Vid åsättande av avgäld för skogstorp tillämpades den grundsatsen, att avgäldens belopp bestämdes endast med hänsyn till torpets storlek och den odlingsbara markens beskaffenhet, varemot varken det till byggnaderna anvisade byggnadsvirket eller odlingsbidraget utövade något direkt inflytande på avgäldens storlek.

För upplåtelseerna vid Alträsk vore köpeskillingen satt till ett belopp, motsvarande dels det kapitalvärde, vartill lägenheten av nämnden uppskattas, då den till nybyggaren utlämnas, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej må sättas högre än 50 kronor för hektar av lägenhetens areal, impedimenter oberäknade, dels den odlingshjälp, som till nybyggaren kommer att utgå».

I detta senare fall hade således i kapitalvärdet ej inräknats värdet av det byggnadsvirke, som lägenhetsinnehavaren hade rätt att få utstämplat å kronopark. Sistnämnda värde skulle däremot medräknas vid bestämmande av avgälden för odlingslägenheter enligt kungörelsen den 18 juni 1909.

Att ändra ifrågavarande bestämmelse i 1909 års kungörelse till överensstämmelse med föreskriften beträffande skogstorp i 1904 års kungörelse vore enligt de sakkunnigas mening icke tillrådligt. Lägenhetsinnehavaren skulle nämligen i så fall gå miste om den stora fördel, som han enligt 1909 års kungörelse hade däri, att avgälden redan vid den första upplåtelsen bestämdes för en tid av 50 år, något som beträffande skogstorp skedde först efter den första upplåtelseperiodens slut. Härtill komme, att avgälden, om den skulle bestämmas genom en uppskattning av lägenhetens värde vid frihetsårens slut, komme att bliva beroende av det skick, i vilket lägenheten då befunne sig, varigenom lätt kunde uppstå det missförhållandet, att avgälden bleve större, ju mera torparen uppodlat sin lägenhet, varjämte faran för en viss godtycklighet vid uppskattningen ej kunde med säkerhet undvikas.

Däremot ansåge de sakkunniga, att ifrågavarande bestämmelse i 1909 års kungörelse borde kunna jämkas till närmare överensstämmelse med de föreskrifter, som gällde beträffande upplåtelseerna vid Alträsk. Ehuru kronan där nedlagt betydande direkta kostnader för avdikning, motsvarande i runt tal 75 kronor per hektar av den till upplåtande avsedda jorden, och dessutom medgivit, att huvudvägarna inom kolonisationsområdet skulle få anläggas på statens bekostnad, vore den be-

stämelsen träffad, att köpeskillingen för lägenhet skulle sättas till ett belopp, motsvarande allenast dels lägenhetens värde såsom ouppodlad och obebyggd, vilket värde ej finge beräknas högre än 50 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, dels ock den odlingshjälp av 750 kronor, som till nybyggaren skulle utgå. Härtill komme, att dessa lägenhetsinnehavare skulle efter de 15 frihetsårens utgång få förvärva äganderätt till sina lägenheter på synnerligen gynnsamma avbetalningsvillkor.

Det syntes därför de sakkunniga vara konsekvent samt med billighet och rättvisa mest överensstämmande, att det belopp, på vilket innehavare av lägenhet enligt 1909 års kungörelse skulle erlægga ränta i form av avgäld, bleve bestämt enligt samma grunder, som gällde beträffande upplåtelseerna vid Alträsk.

Då staten icke, såsom vid Alträsk vore fallet, hade några direkta utgifter för den jord, som upplättes till odlingslägenheter, syntes emellertid maximivärdet för sistnämnda jord i ouppodlat och obebyggt skick böra sättas betydligt lägre än för den utdikade och med vägar försedda jord, som staten uppläte vid Alträsk. Med hänsyn till att jordens maximivärde i det senare fallet vore bestämt till 50 kronor per hektar, ansågo de sakkunniga billigt, att maximivärdet å till odlingslägenhet upplåten jord bestämdes till 20 kronor per hektar.

Till detta jordvärde borde läggas det odlingsbidrag av 750 kronor, som staten lämnade. Däremot borde icke någon avgäld fordras för de skogsprodukter, som lägenhetsinnehavaren ägde rätt att erhålla i form av byggnadsvirke m. m.

Avgälden för odlingslägenhet skulle sålunda enligt de sakkunnigas förslag komma att uppgå till 3.6 procent av dels det kapitalvärde, lägenheten ansåges äga, då den upplättes till lägenhetsinnehavaren, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej finge sättas högre än till 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, dels ock den odlingshjälp, som komme att utgå till lägenhetsinnehavaren.

Enligt 19 mom. i kungörelsen den 18 juni 1909 ägde innehavare av skogstorp att efter frihetsårens utgång, därest han vore berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under 50 år samt i övrigt i tillämpliga delar på de villkor, som föreskrivits rörande odlingslägenheter, varvid domänstyrelsen hade att föreskriva de jämkningar i upplåtelsevillkoren, som funnes nödiga.

Av den utredning, som på föranstaltande utav domänstyrelsen förbragts i anledning av jägmästaren von Sydows ovanberörda framställning,

framginge, att skogstorparna hittills ej varit synnerligen hågade att begagna sig av det ifrågavarande medgivandet, huvudsakligen på grund av den större avgäld, som vore fastställd beträffande odlingslägenheter. I händelse vad de sakkunniga i detta avseende föreslagit vunno godkännande, skulle ju dock denna avgäld komma att i väsentlig grad minskas, och torde därmed möjlighet beredas för innehavare av skogstorp att i större utsträckning än hittills kunnat ske begagna sig av det i kungörelsen den 18 juni 1909 gjorda medgivandet.

Enligt de sakkunnigas åsikt borde emellertid hinder icke möta för innehavare av skogstorp att redan efter utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på 50-årigt arrende med tillgodonjutande av de frihetsår, som återstode enligt den förra upplåtelsen, och i övrigt i tillämpliga delar på de villkor, som vore gällande för odlingslägenheter.

Härmed skulle dock ej undanröjas alla de missförhållanden, som anmärkts beträffande skogstorpen, utan skulle fortfarande fog förefinnas för två viktiga anmärkningar. Dessa avsåge dels storleken av den torparna beviljade byggnads- och odlingshjälpen och dels sättet för detta bidrags utgående.

Ehuru byggnads- och odlingskyldigheten i stort sett vore enahanda vid ett skogstorp som vid en odlingslägenhet, utginge emellertid statens bidrag i förra fallet med endast 500 kronor och i senare fallet med 750 kronor. Orsaken till att man i 1909 års kungörelse höjt odlingshjälpen till 750 kronor hade just varit den, att erfarenheten från skogstorpen visat, att det dittills utgående bidraget varit för lågt för att för torparen möjliggöra att utan betungande skuldsättning få sin lägenhet bebyggd och iordningställd. Enligt det utdrag av statsrådsprotokollet, som åtföljt 1909 års proposition angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, hade föredragande departementschefen yttrat bland annat: »Den odlingshjälp av 600 kronor, som ifrågasatts, synes väl knapp, och jag skulle vilja föreslå en höjning till 750 kronor. Även detta belopp motsvarar naturligen icke på långt när de kontanta utgifter, nybyggaren måste vidkännas för att få lägenheten behörigen uppodlad och bebyggd. Låter man i likhet med det föreliggande förslaget odlingshjälpen förräntas genom den årliga legan och kronan vara berättigad att vid arrendets slut övertaga lägenheten utan ersättning till nybyggaren för odlingsarbetet, kan den ifrågasatta förhöjningen icke anses medföra någon obillig uppoffring från kronans sida.»

I överensstämmelse härmed hade ifrågavarande bidrag bestämts till 750 kronor.

Då allmänt erkänts, att det till skogstorparna utgående bidraget varit för lågt, och dessutom blivit uttrönt, att på grund härav flertalet skogstorpare ej inom föreskriven tid mäktat fullgöra sin byggnadsskyldighet, syntes giltiga skäl föreligga att låta även de lägenhetsinnehavare, som fått sina lägenheter upplåtna före år 1909, komma i åtnjutande av det högre bidraget emot fullgörande av samma åligganden som innehavarna av odlingslägenheter.

Detta tilläggsbidrag borde närmast betraktas såsom ett odlingsbidrag, vilket borde utgå till alla de skogstorpare, som önskade att få sina lägenheter upplåtna enligt bestämmelserna angående upplåtande av odlingslägenheter.

Också hade överjägmästaren i Skellefteå distrikt, där de flesta skogstorpren vore belägna, i sitt utlåtande med anledning av jägmästaren von Sydows ovannämnda framställning hemställt, att 250 kronor i odlingsbidrag måtte utbetalas till skogstorpare, då minst en hektar vid skogstorpets upplåtande obruten mark vore till åker bruten och som sådan försvarligt hävdad, å vilket belopp efter frihetsårens utgång 3.6 procent ränta borde av skogstorpren erläggas.

Mot vad sålunda föreslagits skulle visserligen kunna göras den invändningen, att man komme att oskäligt gynna den siste innehavaren av ett skogstorp, som redan gått genom flera händer. I händelse ett skogstorp överlåtits från förste innehavaren till annan person och denne ersatt den förste innehavaren med en dem emellan överenskommen ersättning för det arbete, den förste innehavaren utgjort, kunde man nämligen antaga, att ersättningens storlek beräknats med hänsyn till, att statsbidrag antingen redan bekommits eller ock vore att förvänta, och skulle sålunda det fyllnadsbidrag, vilket komme att utbetalas till den siste innehavaren, som på lägenheten kanske ej nedlagt något eget arbete, kunna bliva ett orättvist gynnande av denne.

Härvidlag borde emellertid erinras därom, att ifrågavarande fyllnadsbidrag icke vore någon gåva, utan att detsamma närmast vore att uppfatta såsom ett lån, mot vilket svarade visst å lägenheten nedlagt odlingsarbete och vilket för all framtid skulle förräntas genom den fastställda avgälden. För att än ytterligare markera detta förhållande ville de sakkunniga föreslå, att fyllnadsbidraget icke skulle utbetalas, förrän minst en hektar vid den siste innehavarens tillträde ouppodlad jord blivit bruten och såsom åker försvarligt hävdad. Genom en dylik bestämmelse vunnes, dels att fyllnadsbidragets karaktär av odlingslån tydligt framhölls och dels att samma bidrag icke komme någon annan tillgodo än den, som utfört odlingsarbetet.

Vad till sist beträffade tiden för byggnads- och odlingsbidragets utgående, ansåge de sakkunniga icke några skäl finnas för att bidraget skulle utanordnas till skogstorpäre annorledes än till innehavare av odlingslägenheter. Samtliga i saken hörda myndigheter, såväl domänstyrelsen som de tre överjägmästare, vilka avgivit yttrande i anledning av jägmästaren von Sydows framställning, hade också tillstyrkt ett enhetligt förfaringssätt härutinnan. De sakkunniga ansåge därför, att, vare sig skogstorpären föredroge att fortfarande hava sitt torp upplåtet enligt 1904 års bestämmelser och således åtnjuta endast 500 kronor i odlingsbidrag, eller han önskade få sitt torp upplåtet enligt de för odlingslägenheter gällande bestämmelserna, bidraget borde utanordnas i poster på 250 kronor, därav en, då lägenhetens uthusbyggnad vore färdig och godkänd, en, då manbyggnaden vore färdig och godkänd, samt en, i förekommande fall, då minst en hektar vid innehavarens tillträde ouppodlad jord vore bruten och såsom åker försvarligt hävdad.

Om de sakkunnigas förslag i denna punkt bifölles, skulle således en skogstorpäre kunna *antingen* fortsätta att innehava sitt torp enligt de i 1904 års kungörelse föreskrivna villkor, dock med rätt för honom att, därest byggnads- och odlingsskyldigheten ännu ej blivit fullgjord och statsbidraget således ej ännu utanordnats, få uppbära detta i två omgångar, den ena hälften, då uthusbyggnaden vore färdig och godkänd, och den andra hälften, då mangårdsbyggnaden vore färdig och godkänd, *eller ock* genast eller vid frihetsårens utgång få lägenheten upplåten på 50-årigt arrende med tillgodonjutande i förra fallet av de frihetsår, som återstode enligt den föregående upplåtelsen, samt i båda fallen med rätt att få den årliga avgälden bestämd till 3.6 procent å det sammanlagda kapitalvärdet av dels jorden, beräknad till högst 20 kronor per hektar, och dels ett byggnads- och odlingsbidrag av 750 kronor, som, i den mån detta ej redan uppburits, skulle utgå enligt samma grunder, som stadgats beträffande bidrag till odlingslägenheter.

Under återopande av vad sålunda anförts, hemställde de sakkunniga, dels att sättet för odlingslägenheters upplåtande måtte förändras i av de sakkunniga förut antydd riktning, dels att 8 och 19 mom. i kungörelsen den 18 juni 1909 måtte erhålla nedanstående förändrade lydelse, dels ock att till bestämmelserna i samma kungörelse måtte fogas två nya mom. (20 och 21) av nedan angivna innehåll:

Mom. 8. Lägenhetsinnehavaren skall vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig avgift,

som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3.6 för hundra av dels det kapitalvärde lägenheten anses äga, då den till lägenhetsinnehavaren upplåtes, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej må sättas högre än 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, dels den odlingshjälp, som på sätt nedan sägs till lägenhetsinnehavaren kommer att utgå.

Mom. 19. Innehavare av skogstorp, som väl hävdad detsamma, skall äga att omedelbart efter utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på arrende under femtio år, med tillgodonjutande av de frihetsår, som återstå enligt den förra upplåtelsen, samt i övrigt i tillämpliga delar på de villkor, som föreskrivits rörande ovannämnda odlingslägenheter; skolande domänstyrelsen äga föreskriva de jämkningar i upplåtelsevillkoren, som må finnas nödiga.

Mom. 20. Innehavare av skogstorp, som erhållit torpet på arrende under femtio år enligt de villkor, som ovan föreskrivits rörande odlingslägenheter, skall vara berättigad att av allmänna medel i odlingshjälp erhålla 750 kronor, varav, i den mån beloppet icke förut uppburits, utbetalas tredjedelen, då lägenhetens uthusbyggnad är färdig och godkänd, tredjedelen, då manbyggnaden är färdig och godkänd, och tredjedelen, då minst en hektar vid den sista innehavarens tillträde ouppodlad jord är bruten och försvarligt hävdad som åker.

Mom. 21. Det bidrag av allmänna medel å 500 kronor, som skall utgå till innehavare av skogstorp enligt de före denna kungörelse gällande bestämmelser, skall utbetalas med hälften, då lägenhetens uthusbyggnad är färdig och godkänd, och hälften, då manbyggnaden är färdig och godkänd.

Över de sakkunnigas betänkande har domänstyrelsen den 8 februari 1913 avgivit infortrat utlåtande och därvid anført följande.

*Domän-
styrelsen.*

Med anledning av de sakkunnigas uttalande, att revirförvaltarna i de sex nordligaste länen borde åläggas att med ledning av tillgängliga kartor och handlingar samt den kännedom, de ägde om sina revir, upprätta förteckning över de områden, som kunde antagas lämpa sig för upplåtande till odlingslägenheter, ville domänstyrelsen meddela, att de områden, som tillhörde varje jägmästares förvaltning, i nämnda sex län i medeltal för revir utgjorde:

i Norrbottens län omkring	173,000	har kronoparker och överloppsmarker,
i Västerbottens » »	93,000	» » » »
i Västernorrlands » »	34,400	» »

i Jämtlands	län omkring	31,100	har kronoparker	
i Gävleborgs	» »	20,200	» »	; och
i Kopparbergs	» »	74,100	» »	.

Härtill komme betydande områden, utgörande antingen allmänna skogar av annan natur än nyss nämnts eller ock enskilda under skogsstatens kontroll stående skogar.

Med hänsyn till de betydande vidder, det här vore fråga om, syntes vederbörande jägmästare i allmänhet icke kunna upprätta sådan förteckning, som nyss angivits, så framt icke särskild undersökning dessförinnan skett. Ej heller torde dylik förteckning kunna upprättas på sådant sätt, att de angivna områdena alltid skulle vid en kommande undersökning kunna igenfinnas å marken, hälst som över många kronoskogar, särskilt inom de två nordligaste länen, icke funnes andra kartor än sådana, som upprättats vid avvitring. Å sistnämnda kartor funnes emellertid ej angivet, vilken del av den fasta marken vore odlingsbar. Å dylika kartor vore ej heller myrarna i allmänhet utlagda på sådant sätt, som ens närmelsevis motsvarade verkliga belägenheten. Än mindre vore å kartorna myrarnas lämplighet eller icke lämplighet för odling på något sätt angiven. Under sådana förhållanden syntes det domänstyrelsen, som om den ifrågasatta förteckningen ofta skulle bliva av obetydligt värde såsom underlag för den undersökning, som, på sätt föreslagits, skulle därefter verkställas av extra skogstjänsteman med biträde av jordbrukskunnig person.

Mot förslaget i denna del vore jämväl att anmärka, att den förvaltande jägmästarens inflytande på bestämmandet av, vilka områden lämpligen borde upplåtas, bleve i stort sett illusoriskt, under det att däremot distriktsassistenten och konsulenten praktiskt taget bleve bestämmande i detta avseende. Jägmästaren bure emellertid ansvaret för kronoskogarnas i reviret förvaltning, och därför borde vid förevarande frågors avgörande hans ord få gälla, så mycket mera som varken överjägmästaren eller domänstyrelsen kunde känna belägenheten av de skilda jordområden, som föreslagits till upplåtande, eller kunde bedöma, huruvida desamma med hänsyn till omgivande marker lämpligen borde upplåtas. Att, såsom förslaget innebure, dessa förhållanden skulle bedömas av personer, vilka stode helt och hållet främmande för revirets skötsel, ansåge styrelsen ej tillrådligt.

Det borde ej vara opåkallat att i detta sammanhang erinra därom, att vederbörande utskott vid 1912 års Riksdag, med anledning av väckta motioner om åtgärder för underlättande av jordupplåtelser å kronomark

i Norrland, uttalat, att sådana upplåtelser borde äga rum allenast under förutsättning, att hinder härför ur skogsvårdssynpunkt icke förefunnes. Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hade i denna fråga yttrat bland annat: »Det står för utskottet fullt klart, att, vid övervägande av det lämpliga i en kraftigare jordupplåtelsepolitik, skogsvårdsintresset icke får tillbakasättas, utan bör naturligtvis vid utredningen av frågan all den hänsyn tagas till detta intresse, som dess betydelse för stats-hushållningen kan påkalla.»

För övrigt torde den prövning av uppgjort förslag till upplåtande av odlingslägenheter, vilken de sakkunniga ansett böra förbehållas domänstyrelsen, icke kunna ske utan att vederbörande jägmästare yttrat sig om lämpligheten med hänsyn till skogsvården av de ifrågasatta lägenheternas upplåtande.

Vad vidare undersökningsförrättarna och deras verksamhetsområden anginge, kunde domänstyrelsen ej underlåta att uttala sina tvivelsmål om lämpligheten av de sakkunnigas förslag härutinnan. En given förutsättning för att undersökning av ifrågavarande slag skulle kunna utföras på ändamålsenligt sätt vore, att undersökarna ägde fullständig lokalkännedom. Med de stora verksamhetsområden, som undersökarna enligt förslaget skulle hava, vore det emellertid ej tänkbart, att undersökarna skulle kunna förvärva lokalkännedom ens närmelsevis så väl som revirpersonalen beträffande respektive revir. För övrigt vore det fara värt, att det föreslagna systemet skulle medföra större tidsutdräkt än det nuvarande. Det kunde nämligen lätt inträffa, att sommaren ej räckte till för utförande av alla påkallade undersökningar inom ett distrikt, särskilt ifall undersökningsområdena vore vitt spridda. Enligt domänstyrelsens bestämda mening borde av nu anförda orsaker ifrågavarande undersökningar utföras av revirpersonalen.

De sakkunniga hade vidare framhållit, att enär enligt deras förslag varje särskild upplåtelse icke skulle behöva behandlas av domänstyrelsen, härigenom skulle vinnas stor tidsbesparing. I anledning härav ville styrelsen — under erinran att ärenden av nu ifrågavarande slag i regel icke vore föremål för styrelsens handläggning mera än en gång — tillika meddela, att styrelsen läte sig angeläget vara att skyndsamt behandla dessa ärenden, och att desamma numera i regel avgjordes inom en eller — i enstaka undantagsfall — två veckor efter det de inkommit till styrelsen.

Vidare kunde ifrågasättas lämpligheten av att, såsom de sakkunniga föreslagit, å överjägmästaren ensam lägga ansvaret för provande av sökandenas av odlingslägenheter kvalifikationer. Överjägmästarna

själva hade, då de senast varit församlade i Stockholm, hos domänstyrelsen hemställt, att detta grannliga uppdrag ej måtte anförtros dem, och det syntes även styrelsen, som om denna prövning med större trygghet kunde läggas i en styrelses händer. Annan myndighet än den, som bure ansvaret för kronoskogarnas vård och förvaltning, borde dock av naturliga skäl härvidlag ej ifrågakomma.

På grund av vad styrelsen sålunda anfört ansåge styrelsen, att de sakkunnigas förslag om begränsning av upplåtelseerna till på förhand vederbörligen undersökta och kartlagda odlingslägenheter samt angående sättet för undersökningarnas utförande och upplåtelseernas verkställande icke borde vinna godkännande. Det förfaringssätt, som i dessa avseenden hittills använts, kompletterat på sätt nådiga brevet till domänstyrelsen den 4 oktober 1912 angåve, tillgodosåge, enligt styrelsens åsikt, bättre än de sakkunnigas förslag såväl vederbörande sökandes skäliga anspråk på snabbt och sakligt avgörande som ock kravet att upplåtelseerna skulle ske på sådant sätt, att en rätt vård av kronans skogar icke äventyrades.

Mot de sakkunnigas förslag i fråga om maximiareal hade styrelsen — därest överhuvudtaget bestämmelser i sådant avseende vore av behovet påkallade, därom styrelsen för sin del vore tveksam — ej något att erinra, synnerligast som styrelsen redan vid flera tillfällen upplåtit större areal än sex hektar, där tillgång på odlingsduglig mark funnits. Styrelsen förmenade dock, att upplåtande av nu föreslagna maximiareal sällan skulle vara lämpligt eller erforderligt. Vederbörande sökande hade ofta önskat upplåtande av allenast till 3 à 4 hektar uppgående områden, enär de ansett sistnämnda areal tillräcklig för sina behov och arrendeavgiften härigenom kunnat nedbringas. Vid undersökning hade även ofta befunnits, att å plats, som avsåges med ansökan om upplåtande av jord till eget hem, icke funnits större vidd odlingsduglig mark än 3 à 4 hektar.

Genom särskilda kontrakt hade styrelsen, på sätt de sakkunniga föreslagit, till innehavare av odlingslägenheter under frihetsåren upplåtit odisponerade slättermyrar och röjningsmarker för självväxande äng. Någon erinran mot de sakkunnigas förslag i denna del hade styrelsen sålunda ej att framställa.

De sakkunnigas förslag, att vid bestämmande av den årliga avgälden markområdets värde skulle beräknas med hänsyn till det kapitalvärde, lägenheten ansåges äga, då den upplåtes till lägenhetsinnehavaren, funne styrelsen vara att föredraga framför nuvarande bestämmelse, att det kapitalvärde, lägenheten ansåges äga ouppodlad och obebyggd, skulle läggas till grund för ifrågavarande beräkning. Vid upplåtandet förekomme nämligen ej så sällan, att en del av området redan vore upp-

odlad, och borde den upplåtna odlade jorden givetvis värderas i det skick, den befunne sig vid upplåtandet.

Mot de sakkunnigas förslag, att kapitalvärdet av ouppodlad och obebyggd lägenhet ej skulle sättas högre än till 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, torde enligt styrelsens mening ej vara något att erinra, vad Norrbottens och Västerbottens län anginge. I sistnämnda två län hade nämligen vid hittills gjorda upplåtelser värdet av ouppodlad odlingsduglig mark sällan beräknats högre än till 15 kronor per hektar. Vad åter beträffade de sydligare av ifrågavarande sex län och särskilt Gävleborgs län, vore markvärdet därstädes i allmänhet betydligt högre. Under sådana förhållanden syntes det styrelsen lämpligast att ej meddela några bestämmelser om maximivärde å till odlingslägenhet upplåten jord.

Då styrelsen såväl i underdånig skrivelse den 13 juni 1911 i anledning av jägmästaren von Sydows omförmälda framställning som ock i skrivelse den 22 februari 1912 till Riksdagens Andra kammars fjärde tillfälliga utskott i anledning av en inom kammaren väckt motion (nr 234) angående åtgärder för underlättande av jordupplåtelse för egna hem å kronomark i Norrland ansett sig böra ifrågasätta sådan ändring i bestämmelserna uti kungörelsen den 18 juni 1909, att den årliga avgäld, som det åläge vederbörande lägenhetsinnehavare att från och med det sextonde besittningsåret utgiva, komme att uppgå till mindre belopp än enligt nuvarande bestämmelser, ansåge sig styrelsen böra biträda de sakkunnigas förslag därom, att kronan icke skulle fordra någon avgäld för de skogsprodukter, som lägenhetsinnehavare ägde rätt erhålla i form av byggnadsvirke.

Styrelsen ville vidare framhålla, att billigheten syntes fordra, att de, som innehade odlingslägenheter enligt äldre kontrakt och förty vore skyldiga erlägga avgäld, som beräknats efter kapitalvärdet å såväl marken som byggnadsvirket och odlingshjälpen, borde, i händelse de sakkunnigas förslag om avgäldens beräkning vunne godkännande, erhålla den lindring i avgälden, som motsvarade räntan å byggnadsvirket.

I förenämnda underdåniga skrivelse den 13 juni 1911 hade styrelsen hemställt, att åtgärder måtte vidtagas i syfte, att innehavare av skogstorp, vilka erhållit upplåtelse jämlikt före år 1909 gällande bestämmelser och vilka ännu icke fullgjort dem åliggande byggnadsskyldighet, måtte tillerkännas rätt att utfä stadgat byggnadsbidrag av 500 kronor i två poster på sådant sätt, att hälften utbetalades, då lägenhetens uthusbyggnad vore färdig och godkänd, och andra hälften, då manbyggnaden vore färdig och godkänd. Däremot hade styrelsen

då funnit sig icke kunna tillstyrka, att, såsom likaledes blivit ifrågasatt, innehavare av skogstorp skulle tillerkännas rätt att erhålla ett ytterligare bidrag av 250 kronor, sedan å torpet uppodlats en hektar jord. Styrelsen hade nämligen ansett, att den, som vid tiden för sålunda fullgjort odlingsarbete innehade torpet, härigenom kunde komma att oskäligt gynnas, om torpet efter dess upplåtande gått genom flera händer. Då de sakkunniga emellertid nu föreslagit, att omförmälda bidrag icke skulle utbetalas förr än minst en hektar av lägenhetens vid den siste innehavarens tillträde ouppodlade jord blivit bruten och försvarligt hävdad såsom åker, ansåge sig styrelsen böra biträda de sakkunnigas förslag i denna del.

Mot de sakkunnigas förslag i av styrelsen ej särskilt omförmälda delar hade styrelsen intet att erinra.

Departements-
chefen.

Såsom de sakkunniga påpekat, har Kungl. Maj:t, i anledning av Riksdagens härutinnan gjorda hemställan, genom nådigt brev till domänstyrelsen den 4 oktober 1912 meddelat föreskrifter om vidtagande av vissa förberedande åtgärder, åsyftande att underlätta upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. De sakkunniga hava förmått sig anse, att ytterligare åtgärder borde vidtagas i samma syfte. Deras förslag i sådant avseende har emellertid av domänstyrelsen befunnits mindre lämpligt. För egen del instämmer jag härutinnan med domänstyrelsen. Vid sådant förhållande och då ännu icke någon erfarenhet vunnits rörande verkningarna av de genom nyssnämnda nådiga brev meddelade föreskrifterna, anser jag vad de sakkunniga i förevarande hänseende föreslagit icke böra för närvarande föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Beträffande odlingslägenheternas storlek har domänstyrelsen i sin förut omnämnda promemoria uttalat, att sådan lägenhet i regeln icke borde av till odling lämplig jord tilldelas mera än 6 hektar. Enligt de sakkunnigas åsikt vore berörda begränsning något för snäv; och borde för den till odling avsedda jorden bestämmas en något större maximiareal, exempelvis 8 hektar för fastmarksjord och 15 hektar för myrjord. Då emellertid, såsom domänstyrelsen framhållit, det endast i undantagsfall visat sig lämpligt och erforderligt att upplåta mera än 6 hektar odlingsmark, samt domänstyrelsen, då skäl därtill förelegat, medgivit upplåtande av större areal sådan mark, synas mig ej heller i detta hänseende några särskilda åtgärder behöva av Kungl. Maj:t vidtagas. Med säkerhet torde man kunna förvänta, att domänstyrelsen även utan därom meddelad uttrycklig föreskrift skall låta sig angeläget vara att tillse, att odlingslägenheter tilldelas fullt tillräcklig areal såväl

av odlingsmark som ock av slätter- och betesmark. Att äga tillgång till mark av sistnämnda slag är ju för innehavare av odlingslägenheter synnerligen viktigt, särskilt under den första tiden, innan ännu odlingsmark blivit i tillräckligt stor utsträckning uppbruten.

Erfarenheten har givit vid handen, att den årliga avgäld, som enligt 8 mom. i kungörelsen den 18 juni 1909 innehavare av odlingslägenhet är skyldig att från och med det sextonde besittningsåret erlägga för lägenheten, i allmänhet uppgår till ett i förhållande till innehavarens ekonomiska resurser väl drygt belopp. De sakkunnigas förslag att söka nedbringa avgäldsbeloppet genom viss ändring av nu gällande grunder för berörda belopps bestämmande finner jag mig böra tillstyrka. Vad domänstyrelsen anfört därom, att markvärdet vore högre i de sydligare än i de nordligare av ifrågavarande sex län, synes ej böra föranleda till frångående av förslaget om stadgande av ett maximivärde av 20 kronor för en hektar ouppodlad mark. Inom de nordligare länen har ju enligt domänstyrelsens egen uppgift värdet av sådan mark sällan beräknats högre än till 15 kronor för hektar.

Såsom domänstyrelsen framhållit, torde billigheten fordra, att den sålunda ifrågasatta lindringen i avseende å avgäldsbeloppet bör tillgodokomma jämväl innehavare av redan upplåtna odlingslägenheter.

I överensstämmelse med vad i sådant avseende föreslagits, anser jag, att vid bestämmande av den årliga avgälden hänsyn bör tagas till vederbörande lägenhets skick vid tiden för upplåtelsen.

Det väckta förslaget om rätt för innehavare av skogstorp att utfå honom tillkommande statsbidrag å 500 kronor i två poster finner jag vara välbetänkt samt ägnat att i väsentlig mån understödja torparna i deras strävanden att så snart som möjligt få torpen bebyggda och uppodlade. Bestämmelse härutinnan torde emellertid icke böra inflyta uti ifrågavarande kungörelse, utan synes böra i annan ordning meddelas.

Enär det enligt min mening icke förefinnes någon grundad anledning till att innehavare av skogstorp, vilken erhållit torpet på arrende under femtio år, icke skulle, i avseende å storleken av det honom tillkommande statsbidraget ävensom beträffande ordningen för nämnda bidrags utgående, likställas med innehavare av odlingslägenhet, finner jag mig böra hemställa om bifall jämväl till vad de sakkunniga härutinnan hemställt.

Med hänsyn till önskvärdheten av att skogstorpens måtte beredas möjlighet att redan före frihetsårens slut erhålla den i åtskilliga avseenden friare ställning, som tillkommer innehavare av lägenhet, vilken upplåtits enligt bestämmelserna i kungörelsen den 18 juni 1909, tvekar jag

icke att tillstyrka bifall till det väckta förslaget, att skogstorpäre måtte berättigas att vid utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på arrende under femtio år med rätt för torparen att tillgodoräkna sig de frihetsår, som kunna återstå enligt den första upplåtelsen.

Under återopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå Riksdagen besluta,

dels att de föreskrifter, som av 1909 års Riksdag meddelats att lända till efterrättelse vid upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, må, i den mån samma föreskrifter återfinnas i 8 och 19 mom. av ovannämnda kungörelsen den 18 juni 1909, erhålla följande ändrade lydelse, att gälla från tid, som av Kungl. Maj:t bestämmes:

8. Lägenhetsinnehavaren skall vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig avgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3.6 för hundra av dels det kapitalvärde lägenheten anses äga vid tiden för upplåtelsen, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej må sättas högre än till 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, dels ock den odlingshjälp, som, på sätt nedan sägs, kommer att utgå till lägenhetsinnehavaren.

Innehavare av lägenhet, för vilken enligt tidigare bestämmelser den årliga avgiften beräknats jämväl med hänsyn till den rätt till byggnadsvirke, varom nedan förmåles, skall för framtiden erhålla den nedläggning i avgiftsbeloppet, som motsvarar räntan, beräknad efter 3.6 för hundra, å värdet av byggnadsvirket.

19. Innehavare av skogstorp, som väl hävdad detsamma, skall äga att vid utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på arrende under femtio år med rätt att tillgodonjuta enligt föregående upplåtelse möjligen återstående frihetsår.

Har innehavare av skogstorp erhållit torpet på arrende under femtio år, skall han äga rätt att av allmänna medel erhålla — utöver honom jämlikt äldre bestämmelser tillkommande statsbidrag å femhundra kronor — ytterligare tvåhundra femtio kronor eller sålunda tillhoppa sjuhundra femtio kronor. Av sistnämnda belopp skall, i den mån detsamma icke redan uppburits, utbetalas tredjedelen, då torpets uthusbyggnad är färdig och godkänd, tredjedelen, då manbyggnaden är färdig och godkänd, samt återstoden, då minst en hektar jord, som vid tiden för innehavarens tillträde varit ouppodlad, är bruten och försvarligt hävdad såsom åker.

Beträffande arrende, som i detta mom. avses, skola i övrigt uti tillämpliga delar lända till efterrättelse de bestämmelser, som i denna

kungörelse meddelats angående odlingslägenheter; ägande domänstyrelsen att i fråga om upplåtelsevillkoren föreskriva erforderliga jämkningar;

dels ock att innehavare av skogstorp, vilken ej erhållit torpet på arrende, skall äga att av honom tillkommande statsbidrag å femhundra kronor uppbära hälften, då torpets uthusbyggnad är färdig och godkänd, samt återstoden, då manbyggnaden är färdig och godkänd.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga . . . till detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till Riksdagen.

Ur protokollet:
Gösta Alstermark.